

KLEINERE BEDRIJVEN IN OVERIJSEL

Een overzicht van de bedrijven die, met het oog op de leeftijd van het bedrijfshoofd en/of de opvolgingssituatie, perspectief voor de toekomst zouden moeten hebben, maar daarvoor (nu) eigenlijk aan de kleine kant zijn.

Ir. P. van der Linden

Zwolle, 27-7-1983

Landbouw - Economisch Instituut
Afdeling Structuuronderzoek

L20
295A

KLEINERE BEDRIJVEN IN OVERIJSSSEL

Een overzicht van de bedrijven die, met het oog op de leeftijd van het bedrijfshoofd en/of de opvolgingssituatie, perspectief voor de toekomst zouden moeten hebben, maar daarvoor (nu) eigenlijk aan de kleine kant zijn.

SIGN: L20-295
EX. NO: A
MLV:

Ir. P. van der Linden

Zwolle, 27-7-1983

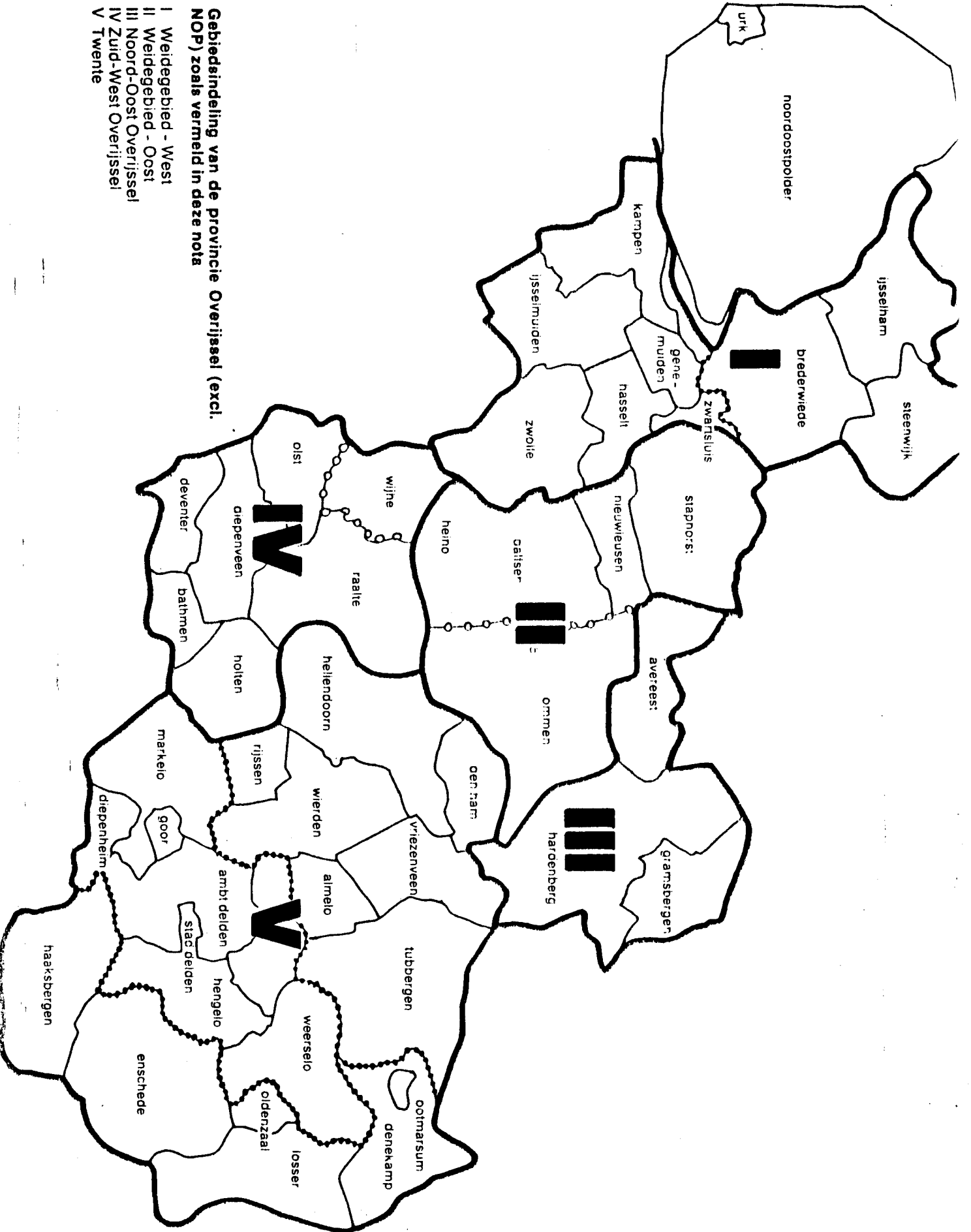
Landbouw - Economisch Instituut
Afdeling Structuuronderzoek

2209557

I N H O U D

Blz

1. Inleiding	1
1.1. Doel van de nota	
1.2. Welke bedrijven?	
1.3. De bedrijfshoofden van 50 jaar of ouder met een opvolger.	
2. Produktie-omvang van de bedrijven in Overijssel	2
3. De plaats van de vier groepen bedrijven tussen de andere bedrijven	3
3.1. Naar de bedrijfsomvang	
3.2. Naar het bedrijfstype	
4. De samenstelling van de vier doelgroepen	4
4.1. De leeftijd van de bedrijfshoofden in de deelgebieden	
4.2. Bedrijfstype in de deelgebieden	
4.3. Leeftijd van het bedrijfshoofd en het bedrijfstype.	
5. Samenvatting	5

Gebiedsindeling van de provincie Overijssel (excl. NOP) zoals vermeld in deze nota

- I Weidegebied - West
- II Weidegebied - Oost
- III Noord-Oost Overijssel
- IV Zuid-West Overijssel
- V Twente

1. Inleiding

1.1. Doel van de nota

In de voorlichtingsprogramma's van de Consulentschappen en de SEV voor 1982/83 en 1983/84 wordt speciaal aandacht besteed aan de kleinere bedrijven in Overijssel. Ter ondersteuning van en als achtergrond voor deze activiteiten, wordt in deze nota aangegeven hoeveel en wat voor "kleinere" bedrijven er in de verschillende delen van de provincie zijn. Het betreft gegevens uit 1982.

1.2. Welke bedrijven?

De groep waarop de (extra) voorlichtingsactiviteiten worden gericht kan worden omschreven als:

bedrijven die met het oog op de leeftijd van het bedrijfs-
hoofd en/of opvolgingssituatie perspectief voor de toe-
komst zouden moeten hebben, maar daarvoor (nu) eigenlijk
aan de kleine kant zijn.

Het afgrenzen van deze groep levert keuzeproblemen:

- a. welke bedrijven zijn "aan de kleine kant"?
- b. voor welke bedrijfshoofden dient het bedrijf perspectieven voor de toekomst te hebben?

Duidelijk is

- dat het alleen om hoofdberoepsbedrijven dient te gaan
- dat bedrijfshoofden jonger dan 40 jaar en bedrijfshoofden van 50 jaar en ouder met opvolger in ieder geval tot de doelgroep moeten worden gerekend.
- dat bedrijven van < 70 sbe en bedrijven van bedrijfshoofden van 50 jaar en ouder zonder opvolger, buiten de doelgroep vallen

Niet duidelijk is

- of de bovengrens van de bedrijfsomvang 130 of 150 sbe moet zijn
- of de bedrijfshoofden van 40-50 jaar wel of niet tot de doelgroep moeten worden gerekend.

In deze nota wordt geen keuze gemaakt. Zowel voor de leeftijds-
categoriën als voor de bedrijfsomvang zullen beide keuzemoge-
lijkheden worden opengelaten. Daardoor ontstaan 4 groepen ge-
gevens. Het zijn gegevens over de volgende doelgroepen:

Tabel 1.

De hoofdberoepsbedrijven per bedrijfsgrootteklasse (sbe) per deelgebied in 1982

	% bedrijven per sbe-klasse							aantal bedrijven
	10-50 sbe	50-70 sbe	70-90 sbe	90-110 sbe	110-130 sbe	130-150 sbe	150 e.m. sbe	
W.W.	13	6	6	7	9	8	51	1.796
O.W.	17	10	12	11	9	7	34	2.348
Z.W.	15	8	8	10	8	9	42	2.063
N.O.	14	9	8	8	8	7	46	1.203
Tw.	17	7	7	7	7	8	47	5.340
Overijssel	15	8	8	8	8	8	45	12.750

Bron: CBS/LEI-bewerking

- a. bedrijfshoofden < 40 jaar plus bedrijfshoofden ≥ 50 jaar met opvolger, bedrijven 70-130 sbe
- b. bedrijfshoofden < 40 jaar plus bedrijfshoofden ≥ 50 jaar met opvolger, bedrijven 70-150 sbe
- c. bedrijfshoofden < 50 jaar plus bedrijfshoofden ≥ 50 jaar met opvolger, bedrijven 70-130 sbe
- d. bedrijfshoofden < 50 jaar plus bedrijfshoofden ≥ 50 jaar met opvolger, bedrijven 70-150 sbe

Voor de berekening van de productieomvang en de bedrijfstypen zijn de nieuwe sbe's (basis 1981) gebruikt. Daardoor is vergelijking met voorgaande jaren niet zonder meer mogelijk.

1.3. De bedrijfshoofden van 50 jaar of ouder met opvolger

Voor 1982 zijn geen gegevens beschikbaar over de opvolgingssituatie. In plaats daarvan zijn gegevens over de arbeidsbezetting op de bedrijven benut. Voor de "bedrijfshoofden met opvolger" is uitgegaan van de bedrijven met een bedrijfshoofd van 50 jaar of ouder en een arbeidsbezetting van tenminste twee regelmatig en minstens 15 uur per week meewerkende mannen. Het betreft 762 bedrijven van 70-150 sbe. Hiervan bestaat 39% uit vader + zoon bedrijven. Bovendien kan worden berekend - met behulp van gegevens over de aantallen bedrijven, bedrijfshoofden en meewerkende zoons - dat in totaal op 80% van de bedrijven met minstens 2 man, sprake was van één of andere vorm van samenwerking van vader en zoon. Zo werkt bijvoorbeeld op 25% van de bedrijven met ≥ 2 man de zoon als mede-bedrijfshoofd. Er kleven fouten aan deze vervanging. Zo zijn er bedrijfshoofden met een opvolger die (nog) niet meewerkt op het eigen bedrijf en zijn er bedrijven met twee of meer man waarvoor geen opvolger is. De indeling op basis van de arbeidsbezetting is niet ideaal maar levert een bruikbare benadering.

2. Productieomvang van de bedrijven in Overijssel

Ruim de helft van de Overijsselse hoofdberoepsbedrijven is kleiner dan 150 sbe en bijna de helft telt minder dan 130 sbe (tabel 1). In het Oostelijk Weidegebied zijn naar verhouding meer kleine bedrijven dan in de andere delen van Overijssel.

Ook het aantal zeer kleine hoofdberoepsbedrijven (10-70 sbe) is daar, naar verhouding het grootst.

Tabel 2.

De bedrijven in de vier (mogelijke) doelgroepen en alle bedrijven in de deelgebieden in 1982

	aantal bedrijven per sbe-klasse per deelgebied								alle bedrijven per deelgebied
	10-70 sbe	70 - 130 sbe			70 - 150 sbe			150 e.m. sbe	
		bedr.hoof- den ¹⁾ groep		alle bedrij- ven	bedr.hoof- den ¹⁾ groep		alle bedrij- ven		
		I	II		I	II			
W.W.	339	104	212	391	155	312	531	926	1.796
O.W.	627	180	347	750	227	458	919	802	2.348
Z.W.	466	153	273	544	219	398	727	870	2.063
N.O.	271	76	135	286	100	182	373	559	1.203
Tw.	1.282	338	599	1141	502	856	1534	2524	5.340
Overijssel	2.985	851	1566	3112	1203	2206	4084	5681	12.750

1) bedrijfshoofden groep I : bedrijfshoofden tot 40 jaar en van 50 jr. en ouder
"met opvolger" (arbeidsbez. $\geq$ 2 man)
groep II: bedrijfshoofden van groep I + bedrijfshoofden van
40-50 jaar.

bron: CBS/LEI-bewerking

Op kleinere bedrijven hebben meer bedrijfshoofden een nevenberoep dan op de grotere bedrijven. Dit loopt op van 2% op de bedrijven van ≥ 150 sbe, via 7 en 8% op de bedrijven van 70-150 en 70-130 sbe, tot 13% op de bedrijven van 10-70 sbe. Daarom is het begrijpelijk dat in het Oostelijk Weidegebied meer landbouwers een nevenberoep hebben (8%) dan in de andere delen van Overijssel (gemiddeld 6%).

In het Oostelijk Weidegebied blijken overigens ook per grootteklasse naar verhouding (iets) meer boeren een nevenberoep te hebben dan in de andere deelgebieden. De mogelijkheden zijn er (nabij Zwolle) waarschijnlijk iets groter en er rust geen taboe op ander werk.

In Zuidwest-Overijssel en Twente hebben, zowel gemiddeld als per grootteklasse, naar verhouding juist weinig boeren een nevenberoep (gem. 5%). De verschillen zijn echter niet groot.

3. De plaats van de vier groepen bedrijven tussen de andere bedrijven

3.1. Naar de bedrijfsomvang

Van de hoofdberoepsbedrijven in Overijssel behoort 24% tot de groep met 70-130 sbe en 32% tot de groep met 70-150 sbe (tabel 1). Bijna de helft daarvan heeft echter zowel een bedrijfshoofd van 50 jaar of ouder als een arbeidsbezetting van hoogstens één man en behoort daardoor niet tot de doelgroep. Bovendien is er de groep 40-50 jarige bedrijfshoofden, die in het ene geval wel en in het andere geval niet tot de doelgroep worden gerekend. Daarom is in tabel 2 een overzicht gegeven van de aantallen bedrijven die bij de verschillende uitgangspunten tot de doelgroep kunnen worden gerekend. Om een indruk te krijgen van het deel van de bedrijven waarom het in de verschillende delen van Overijssel gaat, zijn ook de aantallen andere, niet tot de doelgroepen behorende bedrijven opgenomen.

Uit het overzicht blijkt, dat de verschillen in uitgangspunten voor de begrenzing van de doelgroep leiden tot sterk uiteenlopende aantallen bedrijven in de doelgroep; minimaal 7% en maximaal 17% van het aantal hoofdberoepsbedrijven in Overijssel. Deze verschillen doen zich in alle deelgebieden in ongeveer gelijke mate voor.

Tabel 3.

Het bedrijfstype van de bedrijven in de doelgroep en van de andere bedrijven in 1982

Bedrijfstype	deel van de bedrijven naar bedrijfstype per groep bedrijven (in %)				
	10-70 sbe	70 - 150 sbe		150 sbe e.m.	alle bedrijven
		in doelgroep II 1)	met 0/1 man en bedr.hfd. ≥ 50 jaar		
1. gespec. melkvee- bedr. (≥ 80%)	44	59	63	60	57
2. andere melkvee- bedr. (60-80%)	13	15	18	18	16
3. intens. veeh.- bedr. (≥ 60%)	9	12	7	9	9
4. overig veeh.bedr.	16	7	7	9	10
5. akkerb.bedr. (≥ 60%)	8	3	3	2	4
6. tuinbouw (≥ 60%)	4	3	1	1	2
7. gekombineerd bedrijf	6	1	1	1	2
aantal bedrijven	2985	2206	1878	5681	12.750

1) excl. bedrijven met 0/1 mml.arb.kr. en een bedrijfshoofd van 50 jr. of ouder

bron: CBS/LEI-bewerking

Tabel 4.

Aantal hoofdberoepsbedrijven in de doelgroepen, per deelgebied in 1982

deel	Overijssel bedr. omv. in sbe	bedrijfshoofden			bedr.hfd. 40-50jr.	alle bedr. behalve ≥ 50jr. en 0/1 man	alle bedrijven
		< 40jr. of ≥ 50jr. + ≥ 2 man					
		< 40jr.	≥ 50 jr. en ≥ 2 man	totaal			
W.W.	70-130sbe	53	51	104	108	212	391
	70-150	82	73	155	157	312	531
O.W.	70-130sbe	119	61	180	167	357	750
	70-150	141	86	227	231	458	919
Z.W.	70-130sbe	72	81	153	120	273	544
	70-150	101	118	219	179	398	727
N.O.	70-130sbe	38	38	76	59	135	286
	70-150	49	51	100	82	182	373
Tv.	70-130sbe	148	190	338	261	599	1.141
	70-150	228	274	502	354	856	1.534
Overijssel	70-130sbe	430	421	851	715	1.566	3.112
	70-150sbe	601	602	1.203	1.003	2.206	4.084

bron: CBS/LEI-bewerking

In Noordoost-Overijssel is de omvang van de doelgroep, ongeacht de uitgangspunten, naar verhouding steeds het kleinst: uiteenlopend van 6 tot 15% van de bedrijven. In het Oostelijk Weidegebied komen naar verhouding de meeste bedrijven in de doelgroep voor: uiteenlopend van 8 tot 20% van de hoofdberoepsbedrijven.

3.2. Naar het bedrijfstype

Tussen de vier onderscheiden doelgroepen is weinig verschil in de verdeling van de bedrijven naar bedrijfstype. Daarom wordt voor het bedrijfstype eenvoudigheidshalve één van de vier soorten doelgroepen vergeleken met de andere bedrijven. Hiervoor is genomen de groep bedrijven van 70-150 sbe zonder de bedrijven met een arbeidsbezetting van hoogstens één man waarvan het bedrijfshoofd 50 jaar of ouder is (tabel 3). Deze groep is gekozen omdat het de grootste van de vier groepen is. Afwijkingen als gevolg van kleine aantallen bedrijven worden daarmee tot een minimum beperkt.

De doelgroep onderscheidt zich in hoofdzaak van de andere bedrijven, doordat er - ongeacht de grootte van de bedrijven - bij de doelgroep meer (gespecialiseerde) intensieve veehouderijbedrijven voorkomen. Dit komt vooral doordat naar verhouding veel jonge bedrijfshoofden (< 40 jaar) een dergelijk bedrijf hebben met een omvang tussen 70 en 150 sbe. De andere verschillen in bedrijfstype zijn van ondergeschikte betekenis.

4. De samenstelling van de vier doelgroepen

4.1. De leeftijd van de bedrijfshoofden in de deelgebieden

De vier doelgroepen zijn samengesteld op basis van de bedrijfsgrootte (70-130 of 70-150 sbe), de leeftijd van het bedrijfshoofd (tot 40 jaar, 40-50 jaar en 50 jaar of ouder) en de arbeidsbezetting (geen of 1 man¹⁾ en 2 of meer mannen). Combinatie daarvan levert de vier (doel)groepen. Voor de benadering van de mensen is het nuttig te weten hoe de groepen zijn samengesteld. Hiervan is in tabel 4 een overzicht gegeven.

1) regelmatig en tenminste 15 uur per week meewerkende mannelijke arbeidskracht.

Tabel 5.

Bedrijfstype van de bedrijven van 70-150 sbe per deelgebied in 1982

bedrijfstype	% bedrijven per bedrijfstype in					
	West. Weide- geb.	Oost. Weide- geb.	Zuidwest. Overijssel	Noordoost Overijssel	Twente	Overijssel
1. gespec. melkveeh. (≥ 80%)	81	78	56	48	48	61
2. andere melkveeh. (60-80%)	3	9	21	14	24	16
3. intens.veeh. (≥ 60%)	4	7	9	13	13	10
4. overige veeh.bedr.	1	3	9	6	11	7
5. akkerb.bedr. (≥ 60%)	4	1	2	15	1	3
6. tuinbouw bedr. (≥ 60%)	6	1	2	0	2	2
7. gekombineerde bedr.	1	1	1	4	1	1
aantal bedrijven	531	919	727	373	1.534	4.084

bron: CBS/LEI-bewerking

Tabel 6.

Bedrijfstypen in de doelgroepen van 70-150 sbe naar de leeftijd van het bedrijfshoofd in 1982

bedrijfstype	% bedrijven per bedrijfstype met bedrijfshoofd in leeftijd van			totaal
	jonger dan 40 jaar	40-50 jaar	50 jr. of ouder en ≥ 2 man	
1. gespec.melkveeh. (≥ 80%)	56	59	60	59
2. andere melkveeh. (60-80%)	11	15	20	15
3. intensieve veeh. (≥ 60%)	19	11	7	12
4. overige veeh.bedr.	6	7	8	7
5. akkerbouw bedr. (≥ 60%)	3	4	1	3
6. tuinbouw bedr. (≥ 60%)	3	3	4	3
7. gekombineerde bedr.	2	1	0	1
aantal bedrijven	601	1.003	602	2.206

bron: CBS/LEI-bewerking

De groep bedrijven met bedrijfshoofden beneden de 40 jaar is door-eengenomen ongeveer even groot als de groep met bedrijfshoofden van 50 jaar en ouder en 2 of meer mannelijke arbeidskrachten. In het Oostelijk weidegebied zijn echter naar verhouding aanmerkelijk meer en in Twente juist minder jonge bedrijfshoofden. De groep bedrijfs-hoofden van 40-50 jaar is in alle delen van Overijssel een grote groep. In de beide weidegebieden is deze groep echter van nog meer betekenis dan in de andere delen van de provincie.

4.2. Bedrijfstype in de deelgebieden

Met het beschikbare statische materiaal was het niet mogelijk voor de doelgroepen per deelgebied een indeling van de bedrijven naar bedrijfstype te geven. Daarom is in plaats daarvan de groep bedrijven van 70-150 sbe genomen (tabel 5.) Vergelijking van de 2e kolom van tabel 3 met de laatste kolom van tabel 5 toont aan, dat tabel 5 een beeld van de bedrijfstypen geeft dat redelijk overeenstemt met de (provinciale) situatie in de doelgroepen. De naar verhouding grootste afwijking ontstaat bij de intensieve veehouderij bedrijven. Er moet rekening mee worden gehouden, dat met name in Twente en - in mindere mate - Noordoost Overijssel, in de doelgroepen meer intensieve veehouderijbedrijven voorkomen dan uit tabel 5 kan worden afgeleid. Overigens biedt de groep bedrijven van 70-130 sbe hetzelfde beeld als de bedrijven van 70-150 sbe.

Uit tabel 5 kan worden afgeleid, dat - evenals bij alle hoofdberoepsbedrijven - in Overijssel van noord naar zuid en van west naar oost - de percentages intensieve veehouderij bedrijven en melkveebedrijven met 60-80% melkvee toenemen en - het percentage gespecialiseerde melkveebedrijven (> 80% melkvee) afneemt.

Ook bij de bedrijven van 70-130 en 70-150 sbe vallen concentraties waar te nemen van tuinbouwbedrijven in het Westelijk weidegebied en van akkerbouwbedrijven in Noordoost-Overijssel en - in mindere mate - het Westelijk weidegebied.

4.3. Leeftijd van het bedrijfshoofd en het bedrijfstype

In 3.2. werd al vermeld dat in de doelgroepen vooral bij jonge bedrijfshoofden naar verhouding veel intensieve veehouderijbedrijven voorkomen. Bij de oudere bedrijfshoofden zijn er meer met melkveebedrijven (tabel 6.).

Het is opmerkelijk dat op de bedrijven van bedrijfshoofden van 50 jaar en ouder en minstens twee mannelijke arbeidskrachten, naar verhouding op veel melkveebedrijven naast het melkvee (een) andere produktietak(ken) aanwezig is(zijn). Op 20% van de bedrijven bepaalt de melkveehouderij namelijk 60-80% van de totale bedrijfsomvang (type 2) en is daarnaast (in de meeste gevallen) een tak intensieve veehouderij aanwezig. Toch was de combinatie van produktietakken niet voldoende om de bedrijfsomvang boven de 150 sbe te brengen.

5. Samenvatting

De voorlichtingsdiensten in Overijssel besteden meer aandacht aan de kleinere bedrijven. Het gaat daarbij om bedrijven die ook op de langere termijn als inkomensbron moeten dienen voor de gebruiker(s).

Afhankelijk van de omschrijving van "kleine bedrijven" (70-130 of 70-150 sbe) en de begrenzing van de groep bedrijfshoofden (50 jaar en ouder mét opvolger plus óf de bedrijfshoofden jonger dan 40 jaar óf de bedrijfshoofden jonger dan 50 jaar) omvat de doelgroep 851 of 2206 bedrijven. Dit komt overeen met 7 tot 17% van de 12.750 hoofdberoepsbedrijven in Overijssel (excl. NOP) in 1982.

Zowel provinciaal als in de delen van de provincie, blijken weinig verschillen te bestaan in bedrijfstype tussen de bedrijven in de doelgroep(en) en alle bedrijven. In de doelgroepen komen naar verhouding wel meer intensieve veehouderijbedrijven voor, vooral bij de jongere bedrijfshoofden.

In het Oostelijk Weidegebied en Zuidwest-Overijssel zijn naar verhouding veel bedrijven met een bedrijfsomvang tussen 70 en 150 sbe.

Daardoor is de doelgroep in deze gebieden naar verhouding groter dan in de andere delen van Overijssel.

Vrij veel bedrijven van 70-150 sbe hebben een bedrijfshoofd van 40-50 jaar. Deze categorie bedrijfshoofden zal daardoor - indien opgenomen in de doelgroep - een stempel kunnen drukken op de doelgroep. In de beide Weidegebieden is de kans daarop groter dan in de andere delen van de provincie.

In het Oostelijk Weidegebied hebben vrij veel bedrijfshoofden in de doelgroep een nevenberoep: ca. 10%. In Zuid-West-Overijssel en Twente is het overeenkomstige cijfer "slechts" 5 à 6%.

Zwolle, 27-7-1983

Ir. P. v.d. Linden.